

Сафонова Т.В.

Мистецький інститут художнього моделювання та дизайну ім. С. Далі, старший викладач, пошукач ДАКККІМ, член Союзу дизайнерів України

МІФОЛОГІЧНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ЕКСЛІБРИСИ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Анотація. У статті розглядається мистецтво українських художників інтерпретації міфологічного екслібриса, як уособлення людських рис та мудрості.

Ключові слова: міф, композиція, символ, емоційно-філософська дефініція образів.

Анотация. Сафонова Т.В. Мифологические интерпретации в украинском экслибрисе постмодернизма. В статье рассматривается искусство украинских художников интерпретации мифологического

Ключевые слова: миф, композиция, символ, эмоционально-философская дефиниция образов.

The summary. Safonova T.V. Mythological interpretations of the ukrainian exlibris in postmodern. экслибриса, как олицетворение человеческих черт и мудрости. The article looks into the Ukrainian painting arts, interpretations of the mythological exlibris that embody people characters and wisdom.

Key words: myth, composition, symbol, emotional and philosophical definition of characters.

Постановка проблеми. Для людини ХХ — ХХІ ст. відчуття непроминучого, вічного, надприродного в мистецтві стало особисто гострим і пов'язується із сенсом творчості. Аналізуючи культуру ХХ століття Г. С. Меднікова наголошує, що моделі світобачення людини завжди були упорядковані, тобто мали центр, вісь сенсу та розумно влаштовану систему властивостей і предметів. В античні часи таким центром вважали родоу людину як міру всіх речей, за середньовіччя — Бога, у гуманістів Відродження — це творча воля особистість, у просвітників — Розум, а у ХХІ ст. — індивідуальність [1, с.121]. Такі цінності у вигляді бінарних протиріч, як рай — пекло, добро — зло, розум — неосвіченість, прекрасне — бридке, акумулювалися навколо центру і трансформувалися у розумі людей та з'являлися у нових інтерпретаціях світобачення. Цим класичним цінностями в часи постмодернізму протиставляється актуалізація минулого, відродження давніх епох, міфології. В мистецтві екслібриса вони трактуються художниками з відповідним часу інтерпретаціями.

Формування мети статті. Міфи і легенди як словесне вираження основного смислу передаються народами з покоління у покоління, і, як згусток повчального та мудрого, живуть вічно. Стрій образів певної морфологічної традиції обумовлений особливостями культури, сюжетами та мотивами, їх можна враховувати універсальними або типовими. Тому взявши до уваги той або інший міф, можна створити художньою мовою авторське відображення образів сюжету, якими донести до глядача інтерпретацію минулого в сучасному.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після сформування системи релігійних поглядів у міфах та легендах склалися конкретні уявлення божественних образів, які стали мати антропоморфний вигляд і набули людських рис. Крім цього, міфологія включає в себе опис, як певних образів, наприклад, богів та героїв, так історичних подій, народних легенд.

Міф є свого роду розповідь про події та персонажі, які свого часу враховувалися як сакральні, наприклад, міфи Древньої Греції були частиною віросповідання людей — язичницького поклоніння багатьом богам. Як в оповіданні міфу або легенді, так і у донесенні міфологічної інформації художниками присутній символізм. Це відбувається завдяки узагальненню образів та предметного світу у концентрованому вигляді.

У 60-80-ті роки ХХ століття тематика, яка була пов'язана з чимось міфічним, релігійно-магічним не підтримувалася в країні, художники орієнтувалися на догми соціалістичного реалізму. Підхід до розкриття міфологічного українськими художниками суперечливого духу культури постмодернізму мав епатажній іноді іронічний характер. В них було закладені відчуття, які відображали характерне емоційне піднесення або натхнення. Форма розкриття міфу могла бути поданою, як казково-епічний сюжет.

Книжкові знаки художника Богдана Сороки, які він створив у 1987 році за композиційною побудовою, на

Надійшла до редакції 04.10.2011

перший погляд, прості, але за задумом набагато складніші. Їх емоційно-філософська дефініція розкривається поступово, як уособлення людських рис та мудрості.

Перший — «Книгозбірня Сергія Плачинди» має прямокутну форму — умовне зображення постаті образу бога громовержця Зевса, з рук якого сходять блискавки (Рис. 1). Для боротьби з батьком він від циклопів отримав грім та полум'яні блискавки, які метав у титанів, щоб перемогти їх і став Зевсом богом Олімпу. Над всіма царює повелитель неба, він править людьми і богами, він відає всім світом [2, с. 5]. В образі бога Зевса художником в екслібрисі закладена якість грізного переможця, як код побажань або відображення характеру власника. Екслібрис лінійного характеру, образ Зевса та шрифтові написи виконані чітко, які заключені в обрамлення тонкої темної лінії.

Другий — присвячено до 175-ї річниці Т. Г. Шевченка «З книжок Леся Танюка», в якому зображено прикутого до скелі грецького героя Прометея з сидячим ньому великим орлом і має переносний характер сутності міфічного героя на людські боки життя (Рис. 2).

Міф розповідає про те, що Прометей прогнівив бога Зевса. Він захищав знедолених людей, вдихнув у них надію і подарував їм божественний вогонь. Він навчив людей мистецтву, дав їм знання, тобто навчив рахувати, читати і писати. Познайомив їх з металом, навчив, як його добувати і обробляти. Упокорив дикого бика і дав його людям, щоб вони могли обробляти землю [2, с. 51]. Всіх гарних справ не перелічити. Зевс-громовержець відчув, що вплив богів-олімпійців на людей втрачається, тому і жорстоко наказав Прометея. Страждання Прометея посилював орел, який прилітав кожного дня і дзьобом терзав його печінку, доти поки хтось не погодиться зайняти його місце і зійти у царство смерті Аїда.

Вся історія міфу, яка викладена так схожа на життєвий шлях українського поета Т. Г. Шевченка, який словом намагався пробудити український народ, підняти його на визвольну боротьбу проти панства та несправедливості, що дозволило автору екслібриса порівняти поета з Прометеем, який несе в собі доброту, допомогу, самопожертву та терпіння. Композиція екслібриса не має обрамлення, зливається з листом паперу. Її не рівномірні краї, утворених хаотично розташованими літерами напису, створюють враження скупченню негативної сили навколо героя, в центрі якої знаходиться непереможний дух.

Мистецтву 90-х характерна тематична множинність, починається пошук нових зображувальних засоби, адекватних своєму часу. Митця екслібрисиста більше цікавить людина сьогодення, її переживання поза ідеологічної спрямованості. Він відгукується на проблеми, які є актуальними для людини завжди: любов, родина, смерть, сенс життя тощо [1, с. 132].

Сюжет перетворення Зевса, особливо у міфі про викрадення ним Європи, зустрічається в екслібрисах багатьох українських художників, таких, як А. Буртовий, Б. Тарасенко, Г. Верещагіна, А. Пугачевського та О. Набока.

Відомо, що в Гортині на острові Крит було свято Тітіри (те ж саме, що сатири) на честь шлюбу Зевса і Європи. Відповідно грецькій міфології бог Зевс часто перетворювався на різних істот (лебедя) і явища (золотий дощ), щоб отримати бажане, тобто ту або іншу земну красуню. За міфом Європа з подругами збирали квіти. Зевс її помітив і перетворився на могутнього бика і потроху наблизився до неї, щоб не спугнути її. Момент залицяння до Європи зображено в екслібрисі художника А. Буртового для Бутіної Ірини (1991), (Рис. 3). В екслібрисі, у залитому сонцем середовищі, стоїть блискучий Зевс-бик, з великими рогами, поміж яких повисло символічне серце. Бик, наповнений любов'ю завмер, а Європа стоїть поруч з ним, показуючи йому квіти, не помічає, як падає з неї накидка. Форма екслібриса нагадує кам'яну глибу, на якій висічено сюжет. Група штрихів, які оточують сонячний простір, хаотично направлені у різні боки додають глядачеві відчуття пікантності ситуації.

Художник Г. Верещагін поєднав об'ємне зображення з декоративним в екслібрисі «Похищення Європи» (2004) для С. Бродовича (Рис. 4). В композиції екслібриса – бик з Європою на спині пливе у водах моря. Над обрієм спускається сонце. Образи Європи та бика подані з передачею світо-тіньового моделювання, а води моря, які усіяні розами – достатньо декоративно. Психологічно, глядачем образ бика з великими рогами сприймається спокійно, а образ Європи дивує тим, що вона зображена кокеткою і одночасно, особою, яка отримує задоволення від сили вітру, який розвиває її волосся на вітру, не думаючи, що її викрадено. Колір в екслібрисі підвищує його емоційне сприйняття — оголене тіло Європи, шкіра бика виглядають достатньо природними, а ось море — фантастичним, завдяки синьому кольору у поєднанні з пурпуровими квітами роз, якими воно усіяне. Прозоре рожеве сонце над ними завершує композицію.

В наступному екслібрисі глядач розглядає сюжет викрадення Європи, як у підзорну трубу. Така асоціація з'являється, тому що екслібрис художника О. Набока для П. Нестеренка має круглу форму (2008), (Рис. 5). Хитрий Зевс-бик пірнув у море, його голову прикрашає корона з грецьким орнаментом, малюнок якого продовжується на його рогах. Оманливими очима з величезними віями — так безневинно дивляться він на глядача. Європа зображена не зрозумілою, тобто вона не осмислила, що відбувається — із захопленням настроєм, з піднятим вінком в руці пливе по морю. А його бурхливі хвилі настільки високо піднялися, аж до зоряного неба і складається враження, що вони зараз зімкнуться за Зевсом і те життя, яке було в Європі зникне назавжди. В екслібрисі оголена фігура Європи зображена з передачею об'єму, а хвилі та пінні бризки виглядають особливо реалістично.

Гумор не полишає екслібрис А. Пугачевського «Європа і Бик» для Якова Бердичевського (2007), (Рис. 6). Художник звичайний сюжет міфу трансформує в уяві глядача настільки, що допомоги потребує вже не викрадена Європа, а Зевс-бик. В композиції екслібриса звичайна картина — осідланий Бик пливе, а Європа

Рис. 1. Б. Сорока. Книгозбірня
Сергія Плачинди. 1987

Рис. 2. Б. Сорока. Три книжок Лесі
Танюки. До 175-ти річчя
Т. Г. Шевченка. 1987

тримається за його рога та хвіст. Вона заглядає через плече на насупленого Бика, якому не подобається, що його тримають за хвіст, при цьому рятувальний круг вже на ньому, а чи спасе це його від бажання Європи керувати ним. З усмішкою глядач міркує про те, хто кого перехитрив. Кольорова гамма доповнює відчуття того, що Бик ось ось почервоніє, але не настільки як червоне коло сонця над ними.

Завершуючи дослідження серії екслібрисів створеними відповідно міфу — про викрадення Європи, відзначимо екслібрис художника Б. Тарасенка (1991), який відобразив мить виходу Зевса та Європи на інший берег та почуття які охопили Європу (Рис. 7). З них відлітають бризки бурхливого моря. Зевс ще не прийняв людиноподібний вигляд, а Європа зупинилася у мить розгубленості та невпевненості, притулившись рукою до серця — прийшла мить осмислення того, що сталося. Їх образи komponуються у непомітне коло, яке розміщено на вузькій полосі тла, яке представляє собою фрагмент неба із світлом сонця, яке сходить. Такий прийом зображення створює відчуття ширяння у повітрі, невагомості, яке співзвучне зі станом Європи. Чорно-біле вирішення екслібриса підкреслено контрастним вирішенням образів Європи та бика на півтональному тлі.

Подвиги Геракла (Геркулес – римською) знаходять відображення у творчості А. Пугачевського і М. Стратілата.

Художник Аркадій Пугачевський у 1994 році захопився міфологічною тематикою і створив цілу серію екслібрисів, які розкривали життя богів, героїв Древньої Греції або опосередковано були пов'язані з історією цієї країни. Так названий другий подвиг Геракла «Лернейська гідра» – екслібрис для В. К. де Брюна відображає мить боротьби героя з гідрою, коли він придавив палицею її до землі (Рис.8). Композиція статична, постать Геркулеса – могутнього чоловіка, а гідра схожа на крокодила. Сюжет екслібриса — мить перемоги Геркулеса над гідрою. Художник трактував міф відповідно власній уяві, але у міфі гідра була багатоголовою, одна з яких постійно відроджувалася. Сили Геркулеса були на межі і допоміг йому його друг Менелай, припікаючи місце збитої голови. Відповідно до опису подвигу, глядач стикається з відображенням

сили, підтримки і допомоги, як приклад найкращих дружніх відносин між друзями. Але відповідно до сюжету створеного художником сцена перемоги подана з легким гумором. Геркулесу притаманні, як будь-якій людині різні риси характеру. На малюнку він підняв гордовито голову до неба, що у даному випадку дуже схоже на хвалькуватість, а гідра, яка ще жива, випускаючи неначе останній видих з носа, висунувши язик від втоми, здивовано дивиться великими очима на Геркулеса. Поміж цього в її очах пробігає надія на спасіння, але палиця тяжка і давить на горло, порятунку не буде. Кольорова гама екслібриса це коричневі кольори: гідри — охриста, а у Геркулеса — бронзове тіло (метафора). Доповнюється композиція сірим кольором диму та останнім духом гідри.

Ще один екслібрис з неменшим гумором створено А. Пугачевським для В. К. де Брюна «Критський бик» (1994) — сьомий подвиг Геракла, який відправився на острів Крит за дорученням царя Еврисфея з Мікен, його піймати (Рис. 9). За сюжетом цього міфу на цього бика богом Олімпу Посейдоном було наслано сказ. Геракл піймав його і приборкав. Екслібрис у глядача викликає посмішку, тому що у композиції екслібриса зображено засмаглого Геракла з накоченими м'язами, у розслабленій позі, який стоїть усміхнений, спираючись на палицю. А над ним височіє занадто великого розміру могутній сіро-білий бик, який, як той пес сидить на задніх лапах і служить, поклавши на ногу морду з демонстрацією покірливості. Але примружене налите злістю червоне око та не зовсім задоволений вираз обличчя бика, з відображенням образи, яка проявилася в наслідок жартівливо зав'язаного червоного бантику на розі бика, насторожує глядача тим, що покірливість його оманлива.

Серію екслібрисів А. Пугачевського, які були створені у 90-х роках ХХ століття завершує екслібрис для того ж власника, що і попередні, «Яблука Гесперида» (Рис. 10). За описом міфу Геракл повинен був відправитися до великого титану Атласу, який тримав на плечах небосхил і дістати з його садів, за якими доглядали доньки Атласу Гесперида, три золотих яблука [2, с. 83]. Досягнувши краю землі, де стояв титан Атлас, Геркулесу прийшлося тримати весь небосхил на собі поки той ходив за ними. Композиція екслібриса майже

Рис. 3. А. Буртовий. Екслібрис Буртової Ірини. Лінорит. 1991.

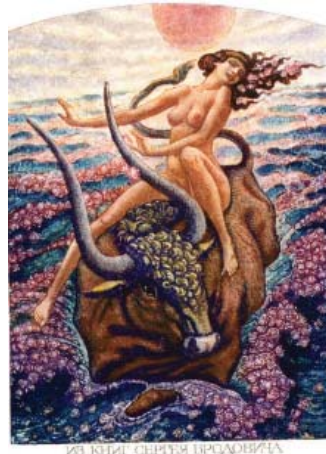

Рис.4. Г. Верещагін «Викрадення Європи», 135x97 мм, с3+с5/col., 2004, власник С. Бродович.

Рис. 5. О. Набок. Офорт, акватинта, 2008, власник Петро Нестеренко.

Рис.6. А. Пугачевський. «Європа і Бик». 55×88 мм, 2007, власник (замовник): Я.Бердичевський.

Рис. 7. Б. Тарасенко, гравюра на пластику, 1991, власник Олександр Мікловда.

Рис. 8. А. Пугачевський. «Геракл і Гідра». 115×88 мм, Х6/3, 1994, власник (замовник): В. К. Де Брюн.

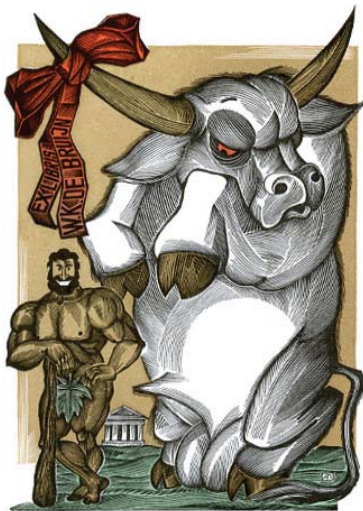

Рис. 9. А. Пугачевський. «Критський бик». 119×85 мм, Х6/4, 1994, власник (замовник): В. К. Де Брюн.

Рис.10. А. Пугачевський. «Яблука Гесперида», 111×88 мм, Х6/3, 1994, власник (замовник): В. К. Де Брюн

Рис. 11. М. Стратілат. Екслібрис Віктора Ткаченка (2002).

Рис. 12. Ф. Молибоженко «З книг М. Фрадкіна». Дереворит. 1962.

Рис. 13. М. Курилич. Екслібрис Івана Сварника. Лінорит.

Рис. 14. К. Антюхін. «Пегас», 75x95 мм, с3+с4+с7, 1999, власник Dr. Emil Kunze.

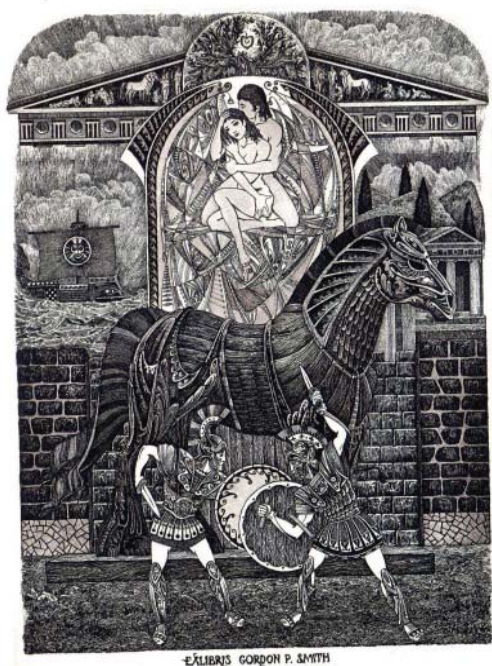

Рис. 15. В. Фенчак. «Падіння Трої». Ex Libris Gordon P. Smith. с3+с5, 2002.

Рис. 16. М. Неймеш. Екслібрис А. Литвинова.

Рис. 17. А. Пугачевський. «Кентавр і леді». 128×115 мм, Х6/6, 2007, власник (замовник): Сергій Бродович.

симетрична і статична. По середині зображено фігуру могутнього засмаглого Геркулеса, який у піднятих руках тримає золоті яблука, неначе збирається ними жонглювати та посміхається. Від яблука до яблука по кривій лінії скомпоновано напис кому належить екслібрис. Поза героєм у зменшеному розмірі, з передачею в екслібрисі глибини простору розташовані ліворуч фігура Атласа, який тримає на плечах величезний земний шар, а праворуч дерево з яблуками, біля якого стоять Геспериди. Ці образи другого плану зображені у коричневому кольорі. Усмішлівість Геркулеса, його веселий настрій передбачає наявність людської риси хитрості, завдяки якій герой позбавився вічно тримати небосхил, замість титана Атласа. Колір загального тла екслібриса — білий, що дає можливість яскраво підкреслити кольори образів всієї композиції.

До моменту сутички підкорення критського бика звернувся художник М. Стратілат в екслібрисі для Віктора Ткаченка (2002), (Рис. 11). Геракл і бик у динамічному русі вписані у коло, яке пронизане променями сонця. Незвичність проглядається у деталях авторського задуму, які завдяки зображенню впертої ноги бика, яка знаходиться перед лінією кола, а все притиснуте тіло його до землі Гераклом знаходиться вже за лінією кола. Поза Геракла, як потужний ривок, який доповнюється зображенням піднесеного вітром плаща, домінує над ним, заганняючи бика за коло. Художня мова і прийом багатоплановості зображеного, передають відчуття наявності двох світів — вільного та поневоленого. Два образи створені з передачею об'єму форм, особливо напружених їх м'язів у пориві боротьби.

Подвиги героїв Греції пов'язано з вбивством якихось фантастичних тварин та у більшості з завоюванням та підкоренням.

В екслібрисі художника Федора Молібоженко (м. Харків) «3 книг М. Фрадкіна» (1962) образ міфічного образу коня Пегаса з білосніжними крилами – дивний кінь (Рис. 12). За міфом він був підкорений грецьким героєм Баллерофонтом, який сміло вскочив і накинув на нього золоту вуздечку. Довго носив Пегас по повітрю героя, нарешті змирився і з тих пір вірно служив Баллерофону, який завдяки йому переміг чудовисько Химеру.

В екслібрисі художника зображена людина у лівій руці з різцем, а у правій з вуздечкою коня Пегаса. Навкруги вирує повітряна буря, кінь стоїть з піднятими крилами, б'є копитом, але не летить – він підкорений. За загально прийнятим символічним смислом кінь Пегас – кінь поетів, на якому вони підносяться на Парнас, до бога Аполлона та муз. Таке порівняння творчості художника з творчістю поета використано майстром, щоб викликати відповідні відчуття у глядача та задовольнити власника екслібриса, вносячи у композицію зображення різця. Але головне в смислі екслібриса підкреслено – підкорення коня, як мистецтва різьбленню.

В античній міфології крилами коня сходять до символу, який уособлював уяву, думки, духовність, а також любов та перемогу [3, с. 136].

Образ коня Пегаса мистецтва 60-х (Ф. Молібоженко), з'являється і в творчості художників 90-х ХХ ст. — Михайла Курилича та Костянтина Антюхіна.

В екслібрисі для Івана Курилича (м. Львів) художника Михайла Курилича з альбому-каталогу В. М. Співака «Мистецтво екслібрису» сюжет підкорення коня Пегаса відбувається в печері (Рис. 13). Екслібрис має прямокутну форму, тло чорне, а силуетні образи неначе випадково попали на світло входу у печеру. Завдяки цьому контурні рефлекси дозволяють глядачу розгледіти всі деталі героїв поєдинку.

Загадково виглядає кінь Пегас в роботі художника К. Антюхіна «EXL. Dr. Emil Kunze» (1999), (Рис. 14). Перед глядачем у темному квадраті стоїть загнаний кінь Пегас. Тут так тісно, що не можна поворухнутися. Кінь виглядає фантастичним у зв'язку с порушеними пропорціями його тіла — велика голова по відношенню до тіла, крила, які тільки починають утворюватися, як недеформовані форми в утробі Химери, яка його має народити. У нижній частині композиції на світлому тлі зображена голова потвори Химери в оточенні темної енергії, але в думках про майбутню свою дитину. Екслібрис не є уособленням моменту подвигу підкорення, але порівняно з людською властивістю характеру — турботою про майбутню дитину стає зрозумілою. Присутність Химери в композиції незначною за розміром сприймається як її дух, який наглядає за Пегасом. Така турбота не полишає глядача байдужості при всій потворності тіла коня та Химери.

Кінь у древні часи був найголовнішим видом транспорту, він супроводжував людину у мандрях,

допомагав у господарстві. Прообраз коня став головним і вирішальним об'єктом у перемозі греків над троянцями під час довгої Троянської війни.

Вепосіпротроянськийциклзгадується,щоОдисей запропонував створити гігантського дерев'яного коня, щоб проникнути у місто Трою, захищену фортецю. Так греки і зробили, подарувавши його троянцям, як знак примирення та щоб умилостивити грізну Афіну Паладу. Цілий загін грецьких воїнів, здебільшого відомі герої Греції, сховалися в ньому зі зброєю, і коли сп'яніле місто спало, вони вибралися з середини коня і вбили ворогів.

На цей сюжет художник Василь Фенчак створив екслібрис під назвою «Падіння Трої» (2002) для Гордона П. Сміта (Рис. 15). Екслібрис виглядає ілюстративним. В задумі художника розкрита не тільки образ троянського коня, суперечку головних героїв, а причину, по якій виникла війна – образ Єлени Прекрасної, якій було дозволено самій обрати собі чоловіка серед претендентів на її руку і серце. Вона обрала царя Спарти Менелая, але з часом була викраденою троянським царем, якого не любила, а з часом полюбила іншого. В верхній частині екслібриса зображена в обіймах любимого. В такому маленькому за розміром мистецькому творі, як екслібрис художником дуже пророблені та реалістично передані всі архітектурні деталі, одяг, зброя, дерев'яний кінь, навіть кам'яна кладка фортеці сприяють глядачеві психологічно відчуті і зрозуміти культуру іншої країни. А також історичний, духовний світ та складні людські стосунки, розкривши багатогранність людського життя.

Заставляють задуматися і дивуватися химерні істоти міфології Древньої Греції подібні до коней – кентаври. Вони постійно присутні на протязі всіх легенд і у подвигах героїв. Кентаври одночасно подаються інколи розумними істотами, наприклад, як мудрі кентаври Хірон та Фол, які виховали не одне покоління героїв, а іноді інакше — нестриманими дикими тваринами. Кентаври, які описані в міфах, які орієнтовані на поеми та трагедії відомих Гомера та Софокла — вони полу-люди – полу-коні, які у міфах, як і в житті людей наділені позитивними та негативними рисами, подібною і неподібною манерою поведінки.

Диких кентаврів було запрошено на весілля Пейріфойя, друга Тесея, з Гіподамією. «Несподівано вскочив, сп'янілий вином самий могутній і дикий кентавр, Еврит і кинувся на наречену. Він хотів її викрасти. Побачивши це, та інші кентаври кинулися на присутніх на бенкеті жінок. Кожний хотів оволодіти здобиччю», – так описує Н. А. Кун в книзі «Міфи Древньої Греції» [2, с.100].

Ці характерні особливості підходить до тлумачення екслібриса Миколи Неймеша (м. Харків) для А. Литвинова, в якому зображено осідланого жінкою кентавра-гульгтя з піднятою бочкою над головою, який з неї жадібно п'є вино (Рис. 16). В сюжеті присутня оголена жінка, яка схожа на сп'янілу викрадену менаду, одна з яких завжди супроводжує бога вина Діоніса в його ході. Кентавр

неначе гарцює на місці від задоволення. Менада, при цьому сама ледь утримується на спині кентавра, але тримає великий різець в руці, — все це у глядача викликає, крім спостереження і розглядання, веселий настрій і думку про те, з якою майстерністю художник відобразив момент розпаду бенкету. Композиція сюжету достатньо динамічна, побудована на контрасті чорних (образ кентавра) та білих (образ жінки) плям, як протиставлення світів, людського і напівтваринного.

Вроджене відчуття гумору, віртуозне володіння штихелем роблять роботи художника А. Пугачевського досконалими по формі, іронічними по змісту. Для нього емоційно-чуттєве переживання завжди первинний і безумовно провідний елемент реалізації художнього образу [4, с. 6]. В екслібрисі художника «Кентавр і леді» (2007), власника С. Бродовича, зображено ситуацію загравання до жінки у прямому і переносному смислі — кентавр самозабутньо грає на скрипці, намагаючись вразити супутницю (Рис. 17). В свою чергу вона манірничас, неначе соромиться. Смішна мить стосунків, яку підгледів художник і висвітлив – сподівання немолодого кентавра, який не проти, щоб його осіддали, наповнений любов'ю. В екслібрисі присутній контраст світлих теплих (образ леді) та темних холодних кольорів (кентавр) з деяким доповненням сіро-коричневих (торс кентавра) та сіро-зелено-жовтих (дзвоники, хвіст та скрипка) акцентів.

Висновки. Український постмодернізм, відштовхуючись від соціалістичного реалізму сприймається як джерело прийомів та штампів, але індивідуальна майстерність в мистецтві екслібриса переважає і досліджені роботи підтверджують це.

Символічна змістовність міфологічних екслібрисів надає образам внутрішньої динаміки, виявляє прихований підтекст, змушує глибоко вглядатися в них, знайти особливості завдяки художній мові, якою донесені емоційно-філософські думки художника, налаштовуючи цим глядача на одночасне розуміння самих себе.

Література:

1. Меднікова Г. С. Українська і зарубіжна культура ХХ століття: Навч. Посіб. — К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. — 214 с., 48 с. кольор. іл.
2. Кун Н. А. Мифы древней Греции [Текст] / Николай Альбертович Кун. — М.: РОССОА, 2010. — 260 с.
3. Сурина М. О. Цвет и символ в искусстве, дизайне и архитектуре [Текст] / Мариэтта Олеговна Сурина. — [Изд. 2-е, с измен. И доп.]. — М.: Март, Ростов н/Д, 2005. — 152 с.
4. Аркадий и Геннадий Пугачевские. Гравюры [Альбом] / [сост. Г. А. Пугачевский]. — К.: Изд-во Сергея Бродовича, 2007. — 175 с.
5. Нестеренко П. Історія українського екслібриса [Текст]: наукове видання / П. Нестеренко. — Київ: Темпора, 2010. — 328 с.; іл.
6. Н. С. Неймеш. Об екслібрисе и его коллекционерах [Альбом] / [под ред. Доц. В. П. Бурмаки]. — Х.: ХИЭРОИМ, 2004, — 60 с.
7. Василий Фенчак. Мастера екслібриса [Альбом] / [вступ. слово Ольга Бороδοкина]. — К.: Изд-во Сергея Бродовича, 2007, — 16 с.
8. Константин Антюхин. Мастера екслібриса [Альбом] / [вступ. слово Наталия Дёмина]. — К.: Изд-во Сергея Бродовича, 2006, — 16 с.
9. «И чтобы не бать многословным...» [Альбом] / [сост. М. М. Потапова]. — Черкаси: ПП Кандич, 2003. — 116 с.
10. Стратілат М. Екслібрис [Каталог] / Микола Стратілат. — К.: Дім, сад, город, 2005. — 215 с.